

Viðmerking:**Dómið: oljutilfeingið**

Vit týkjað nú so smátt fara inn í eina oljuvinnu við Foroyar. Við kunngerð nr. 96 frá 13. maí 1993 varð boðað frá, at løgtingið hevði góðkent avtalu millum donsku stjórnina og Foroya landsstýri um, at málsoðki „rævni í undirgrundini“ varð yvirtikið sum føroyskt sermál. Við hesum er rævni í undirgrundini ikki vordíð føroysk ogn, tí danska stjórnin hevur ikki átt tað frammanundan. Møgulig rævni í føroysku undirgrundini eru hvørki skapt av føroyingum tíanshældur dønnum. Hava tey eitt størri virði enn rimuligur kostnaður at fáa tey upp úr undirgrundini, tilkemur hetta virði hvørki føroyingum ella dønnum at brúka eftir egnum tykki. Eitt slíkt móguligt eikavirði hevur umsitarin av málsoðkinum skyldu til at goyma og lata rætta eigarmaninum, tá hesin er funnin.

Skyldan hjá føroysku almennu umsitningini er at verja hetta móguliga eikavirði, so tað so óskert sum yvirhøvur til ber verður varðveitt á sama hátt, sum skyldan hjá einum verja, sum selir ogn hjá ómyndingum, er at tryggja, at tað virði, sum ómyndingurin eigur eftir søluna, ikki er minni enn aðrenn. Føroyska almenna umsitningin skal herumframt tryggja, at tá rævni verða loyvd tikið úr undirgrundini, skulu aðrar felagsognir o.a. ikki verða áverkaðar í nevndvergunum og tá móti endurgjaldi ella endurbótan.

Tað verður nú í rúmum álvara røtt upp undir, at eitt móguligt eikavirði skal verða kravt inn sum „royalty“, og at henda inntøka, sum skal falla í landskassan, skal verða nýtt til at rinda skuld til danir aftur og til at gera føroyingar til eitt skatt-

afrelst land. Hetta hevur einki við hvørt annað at gera, tí hvørki vit ella danir hava nakað moralskt krav upp á hetta eikavirði. Okkara skylda er, at móguligt rævni í undirgrundini, sum rætt er at taka upp, verður fingið til haldar í so stóran nógð, sum tað er lønsamt og ráðiligt, so virkið og trygt, sum hetta yvirhøvur kann verða gjørt, og við øllum atlutum til hesa og aðrar felagsognir. Eru vit í Føroyum kappingarförir í virkni v.m., hava vit sjálvsagdan fyrirmin at taka á okkum útvinningina ella teir partar av henni, har vit eru kappingarförir.

Men umframt at blanda verju av felagsognum saman við nýtslu av móguligum eikavirði, ið ikki tilkemur okkum, hava vit latið oljumaðaráðharranum ábyrgdina av verju av aðrari felagsogn, nevniliga umhøvurinum. Sjálvt um vit í avtaluni við danir um yvirtøku av málsoðkinum hava víðurkent, at vit í umsitningini av málsoðkinum skulu virða tær altjóða avtalur og bindingar, sum ríkið er gingið undir, og tá helst eisini Habitat direktívið hjá ES, er lætt at ímynda sær, at verja av felagsogn verður ikki so framarlig, um móguligt er at tulka reglur¹.

Niðurstøða

Frammanfyri er roynt at lýsa hugsanina hjá Garrett Hardin í greinini *Tragedy of the Commons*, og somuleiðis er roynt at vísa á dómi hjá okkum sjálvum um henda lagnuleik.

Eins lítið og Garrett Hardin kemur við nakrari loysn, fari eg at royna at gera hetta. Her eru ongir móguleikar fyri tekniskum loysnum, einans fyri reglum og lógum, sum vit øll mugu ganga undir áðanandi, at felagsognin er komin í trot og tí má verjast. Vit mugu eisini áðanandi, at tað ber ikki til at lata úlvinn verja lambið, og

at tað tí er burturvið, at lata tað almenna røkja meira enn verjuna.

Í **landbúnaðarmálum** kann spurningurin kanska loysast skjótt og brátt á sama hátt, sum flest onnur samfelag hava gjørt tað fyrri øldum síðan, nevniliga at lata bøndrunum jørðina til ognar sum landbúnaðarjorð. Sleppa bøndur at nýta sína ogn upp á marknaðarbrúskaparlígar treytir, verða teir verjar av tí parti av felagsognini, sum teir sjálvir eiga², meðan tað almenna fær tikið sær av tí yvirskipaðu verjuni av felagsognini. (At tað ikki hevur gingið heilt soleiðis í flestu londum rúndanum okkum, eitt nú í øllum ES-londum, kemst av, at londini fyrr høvdu ein trygdarpolitikk, sum tey ikki eru sloppin av við, nevniliga, at landið skuldi vera sjálvbjargið við landbúnaðarvorum. Heimlig framleiðsla av landbúnaðarvorum hevur verið vart móti útlendskari framleiðslu, og idnaður og onnur framleiðsla hevur um landskassan góldið stuðul til bøndur og landbúnaðarframleiðslu. Úrslitið hevur verið ovurframleiðsla, trá nýtsla av jørðini, ovurtaðing og eitring av jørð og vatnræsnum, dýrar landbúnaðarvorum o.s.f. At sleppa burtur úr slíkum landbúnaðarpolitikki, ið forkemur felagsognini, er framvegis størsti trupulleikin hjá ES og øðrum londum.)

Trúliga er vegurin, sum longu nevnt, at lata fiskimonnum grunnamar til ognar eisini fragestafa loysn, tá ræður um **fiskivinnuna**. Her liggur tó enn einki uppskot, sum loysir vinnuna úr almennari stýring, tí hvørki fiskidagaskipanin ella kvotaskipan loysa trupulleikan við verju av felagsognini. Uttan mun til frælsi at selja, keypa og pantseta kvotur ella fiskidagar, fasthalda skipanir almennu

stýringina og politisku íblandingina í vinnurakstur og produktivet.

Ein skipan, sum veruliga verjir felagsognina, má hava í sær, at vinnan gerst aktivur viðspælari í verjuni, og at leiðluturin hjá vinnuni ikki verður avmarkaður til virkni at taka kendar partar av tilfeinginum úr felagsognini. Sum er, kemur í mesta lagi fjórðingurin³ av tilfeinginum til haldar av veiðu í dag. Ein skipan, sum eftir øllum at døma bert skal avmarka talið á teimum, sum kunnu taka henda fjórðinginum upp úr sjónum, so hesir kunnu varðveita eitt rimuligt livibreyð, samstundis sum fjórðingurin verður varðveittur ár um ár, er ikki ein nýtilig skipan. Meira má kunna fást burtur úr tilfeinginum.

Eg kann tí ikki annað enn halda upp á, at greinin hjá Garrett Hardin og hugsanin hjá honum og fleiri undan honum, sum hava víðgjørt sama lagnuleikin, hevur annaðhvørt verið misskilt, ella hava bert partar av greininu hildnir nýtiligir, tá tað sér nýr seg um fiskivinnuna. Í hvussu so er, er almenna uppblindingin og stýringin av vinnuni bert vorðin størri til skaða fyri felagsognina, og herumframt til skaða fyri eina vinnu, sum í dag er ein størsta forðingin fyri búskaparlíggjum vøkstri og trivnaði í Føroyum og fer framhaldandi at vera tað, verður spurningurin um verju av felagsognini ikki loystur.

Hvat kann henda í fiskivinnuni, um vit fáa loyst henda spurning, sæst kanska best av, hvat er hent í alivinnuni, og sjálvt her

restar í at fáa minkað um almennu stýringina.

Tað er ikki ov tíðliga at gera sær hugsanir um felagsogn og **oljuvinnu**. Í næstum skal løgtingið taka støðu til treytir fyri fyrsta útbjóðingarmfar, og í hesum sambandi tekur spurningurin um „royalty“ seg upp. Sum nevnt eiga Føroyar eins lítið og Danmark oljuna, og tí kunnu vit ikki krevja okkum „royalty“ av oljuni. Hin vegin kunnu vit ikki, loyva vit útvinning av oljuni, lata oljufeløgum eitt móguligt eikavirði, sum oljan kann hava. Vit hava tá skyldu at krevja hetta eikavirði inn og goyma tað til rætta eigarar. Hesin eigari er felagsognin, og ikki óvist verða avleiðingar í undirgrundini og jarðarskorpu á so djúpum vatni, sum vit ikki í dag duga at meta um, skulu endurbótast. Duga vit ikki at goyma eikavirðið til slíka uppgávu, so kunnu vit sum tað minsta lata ST tað til verju av mannaettini.

Tórshavn 1. november 1999
Kjartan Kristiansen

¹ Verður vanligi týtt til „Sorgarlekurin um felagsognina“. Upprunaligi týðingurin av „tragedy“ gongur tó meira ímóti tí lagnakenda, tí sum ikki stendur til at broyta. Eins og Antigone í leikinum hjá Sofokles visti, hvat úrslitið av hennara gerðum máttu verða, hevur Garrett Hardin, ið skrivaði upprunliga greinina við hesum heiti, vilja sagt, at felagsognin hevur í kjóti borið eina undirgongd, sum ikki stendur til at broyta. Orðið felagsogn merkir í hesum samanhangi meira ogn, sum eingin eigur, men sum vit eru felags um at nýta eftir okkara eigna tykki. Munurin millum lagnsogn og felagsogn er eftir minum tykki ikki so stórur, at hann ger veruligan mun; tað er eitt av

páhalðinum í hesari grein.

² Minnist til, at greinin er skrivað í 1968.

³ Júst í hesum døgum er talið alment farið upp um 6 mia. fólk.

⁴ Í løgtingslóg nr. 28 frá 10. mars 1994 verður í § 2 sagt: *Livandi tilfeingið á føroyska landleiðinum og tey rættindi, føroyska heimastryðið við samráðingum hvar rúttið ella eftir altjóða rætti eigur uttan fyri føroyska landleiðinar, eru ogn Føroya fólks*. Við hesum hevur løgtingið og landsstýrið — t.e. er í praksis Fiskimálastýrið — sett seg sum umsitara av livandi tilfeinginum, tí evsta fólkaraðsliga umboð fólksins er løgtingið. Samsvartandi grundlógini kann tað almenna taka privata ogn, *tá almennvælt krevur tað, men einans móti fullum endurgjaldi*. Tað, sum eg seti spurnartekin við er, um almennvælt kravdi hetta, og um ognin ikki var eins velt røkt, um hon lá á privatum hondum. Skipanir, sum hava verið innfóðar í sambandi við lating av fiskiloyfum, hava í mongum ikki verið mannsmiljar.

⁵ Í Fremtidsvalg I (Færøernes fremtid, Akademiet for Fremtidsforskning) er studingurin í 1988 til hvønn einstakan í fiskivinnuni roknaður til 100.000 kr.

⁶ Í hesum sambandi kann verða spurt, hvat skal meta um kappingarføri, tá tað í avtaluni millum stjórnina og Føroya landsstýri verður sagt: *Regjeringen har konstateret, at Færøernes landsstyr er indstillet på, til gavn for såvel færøske som danske samfund- og erhvervsinteresser, forudsat konkurrencedygtighed at anvende sagkundskab indenfor dansk forvaltning og forskning samt i danske erhvervsvirksomheder i den færøske råstofudvinning*.

⁷ Trároynsa av ymiskum slagi kann geva skjótar inntøkur, men minskar um soluvirðið á ognini.

⁸ Hetta tal mann ikki vera ov høgt sett. Eitt fiskiflak er bert tróingurin av sløgnum fiski. V.o. er virði á gormum, livur og rogn ikki tikið við, og vit vita, at útblikning av fiski, ið ikki er beinleiðis soluvæla ella partur av fiskiloyvi, er stórt.

Suðuroy, ein útoyggi, um er við at dýggja út

Sitandi samgonga, fólkafl. - tjóðveldisfl. og sjálvstýrisfl., sær út til at hava eina væl tilrættulagda ætlan um, at fólkatálið skal minkast og at beina fyri øllum vinnulívið í Suðuroy. Fólkatálið var 5855 í 1989 og er nú 4982 og tað minskar framvegis

Fyri at nakar skal trívast á einari útoyggi, skulu umstøðurnar fyri fólk og vinnulív vera nøktandi og fyrsta treytin fyri hesum er, at sambandi til meginóki og útheimin er á einum sovornum støði, at øll kunnu trívast.

Ferðætlanin, sum kom í gildi 1. nov., er ein háðan ímóti teimum fólku sum búgva í Suðuroy, hon visir greitt at eingin politiskur vilji er til at staðar, at betra umstøðurnar hjá fólki og vinnulívi í Suðuroy.

At tað samstundis blívur

tosa um at hækka ferðaseðlaprísirnar, er at leggja stein ómaná byrðu, fyri fólk og vinnulívi á øllum útoyggi.

Politikarar tosa um nýggja ferju, sum pengar ikki eru avsettir til, flogvøllir sum eingir pengar eru til og so framvegis, hatta er bert lóttir fyri pallega og marsannu. Ístaðin fyri hesar lóttir, skuldu politikararnir kravt, at pengar vóru avsettir til eitt nøktandi túratál millum Suðuroy og meginókið og tað túratáli eigur at verða 2 tíðir um dagin

ella fleiri.

Tá titlleikin millum Suðuroy og meginóki er komin uppá pláss, kunnu tit byrja at tosa um slag av ferjum, flúgvapláss o.a.

Fordi politikkur ímóti Suðuroy, visir eisini greitt, at tað sum er skriva í verandi samgonguskjali um suðuroyarfarleiðina er bert lóttir fyri á síssa ávísar samgongutegmenn.

Finnleif Gutesen,
Tvøroyri

Suðuroyggin og oljuvinnan

Nú ið nógv hevur verið sagt og skrivað um eina føroyska oljuvinnu og har til tað virksemi, sum hettar móguliga fer at geva uppi á landi, vil eg hervið geva tí kennar, tað sum eg meini.

Tað er, at oljan sum móguliga finst í undirgrundini, finst her á tí økinum sum natúrliga skuldi høyrð til Suðuroynna, tí man tað týkjað mongum suðringi lógið, at øll vinna í samband við oljuna skal fara framvið suðuroynni og norður á Sund ella inn í Eysturoynna, og er hettar nakað, ið okur slettis ikki vilja ella kunnu góðtaka.

Um oljuhavnin skal vera á Sundi ella inni í eysturoynni, so haldi eg, at teir skulu byrja at bora á bankunum eystanfyri, ið natúrliga skuldi høyrð til teirra øki.

Okur krevja av Føroya Landsstýri, at tá ið loyvin til at bora eftir olju í tí øki, sum natúrliga hoyra til okra øki verða útskrivað, verður tað tilskilað, at alt virksemi í samband við oljuvinnuna skal fara fram frá suðuroynni.

Eisini krevja okur at oljumálastýrið skal vera her í Suðuroynni og ikki í Tórshavn, har ið tað er fleiri ferðir so dýrt at reka kontórvirksemi, okur sigga bara prísir á leiguni fyri høli.

Ein bygningur eigur at vera bygdur í Suðuroynni til at húsa øllum virksemiinum, ið hevur við oljuvinnuna at gera og skal olju-málastýrið eisini húsast har.

El haldi, at okur suðringar eiga at krevja, at alt virksemi í samband við eina móguliga oljuvinnu

skal fara fram frá Suðuroynni, og skuldi hettar verið í tráð við politikkinn hjá Landsstýrinum um økismenning.

Tað má standa øllum politikkarunum greitt, at borin ikki skal setast í undirgrundina á økinum rúndanum suðuroynna, uttan at alt virksemi í hesum sambandi gongur út frá suðuroynni, annað kemur ikki uppá tal.

Suðuroyggin er útjagari í oyggjasambólkinum Føroyar, havið rúndanum suðuroynna skal fyrst og fremst koma suðuroynni til góðar, annars er eisini valið at loysa frá restini av Føroyum, hettar hevði givið suðuroynni ein tróing av føroysku grunnum at rátt yvir, og stutt er til Stóra Bretlands.

Stenning Borg, Vágur